

præceptum hoc de observando aliquo festo particulari, in extensione obligationis quoad loca et personas, differre a generali præcepto, quoad cætera vero omnia fere convenire. Explico assertionem, incipiendo a posteriori parte. Nam si in hoc præcepto consideretur id, quod agendum vel omittendum præcipitur in die festo, ejusdem rationis est præceptum hoc particulare, et universale, id est, ad idem obligat, quia jus non constituit in hoc aliquam differentiam, sed eodem modo, quo generalia festa observari mandantur, declaratur in jure, vel etiam præcipitur ut observentur festa, quæ Episcopi servari præcipiunt in suis episcopatibus; ergo in hac parte est quædam similitudo et æqualitas. Quin potius etiam in gradu obligationis seu solemnitatis potest esse non minor intensive (ut sic dicam) obligatio servandi particulare festum, quam generale. Quia licet generalis lex videatur habere quamdam majorem dignitatem, et consequenter majorem etiam vim obligandi. ex universali potestate, quæ major est, nihilominus in particulari festivitate quodammodo illa universalis ratio imbibitur, quatenus ipsum commune jus præcipit observare festa ab Episcopis indicta. Et præterea ex particularibus rationibus potest augeri particularis festi obligatio, ut si sit insignis benefactor et patronus, vel ipsius reliquæ magna populi veneratione colantur, et similia.

11. *Conveniunt in tempore.* — *Posse observari festum solum usque ad meridem.* — Deinde in tempore pro quo tale præceptum ponitur, solet esse regulariter uniformitas: nam, sicut festa generalia præcipiuntur pro uno die naturali per illa designato, ita etiam particularia, ut constat ex usu, et ex paritate rationis. Dico autem *regulariter*, quia interdum præcipitur festum particulare pro dimidio tantum die, verbi gratia, usque ad meridiem: hoc enim in aliquibus diocesis fieri observavimus in die aliquorum Martyrum, ut sancti Blasii, etc., quod, licet non sit frequens, reprehendi non potest. Quia nullum est jus divinum vel naturale, quod præcipiat ut festum necessario esse debeat viginti quatuor horarum, aut quod prohibeat unam partem tantum diei festivam; et alioquin illa determinatio est voluntaria, seu arbitraria; ergo nihil impedit quominus recte fiat tantum pro dimidio die. Item hoc modo potest quis voto se obligare ad vacandum Deo hora matutina tantum; ergo totus populus; ergo etiam per legem particularem potest obligari, quia potest justa ratio subesse: nam

ut aliqua vacatio fiat, potest suadere pietas, et gratitudo ad Sanctum; ut tamen non fiat pro integro die, potest postulare populi necessitas. Et matutinum tempus sufficiens, et magis accommodatum judicatur, propter Missam audiendam. Interdum vero alicubi præcipitur pomeridianum tempus in feria quinta hebdomadæ sanctæ (ut supra notavi), propter specialem venerationem illius temporis, et propter stationes et frequentiam populi christiani. Hæc vero differentia accidentaria valde est, quia non est in potestate, sed in facti contingentia; nam etiam posset Pontifex pro universa Ecclesia præcipere festum dimidii diei: quid enim obstat? Hactenus vero non fecit, quia non judicavit necessarium, vel quia festa universalis sunt digniora, vel quia universales leges non descendunt ad hæc particularia. Ex his ergo satis patet assertio quoad posteriorem partem.

12. *Quibus rebus differant.* — Prior vero pars declarat propriam, et per se differentiam inter hæc festa, quam posuit Concilium Lugdunense, in dicto cap. 1, addens, quod festivitates episcopales *vicinis tantum circummorantibus indicendæ sunt, non generaliter omnibus.* Ex quibus imprimis constat, præceptum de tali festivitate obligare non extra territorium præcipientis, *quia extra territorium jus dicenti non paretur impune*, ut dicitur in leg. ult., ff. de Jurisd. omn. jud.; et capit. *Ut animarum*, de Const., in 6, ex quo textu hæc pars sufficienter probatur. Et ejus ratio ex eisdem verbis constat, quia actus agentis non extenditur ultra sphaeram activitatis ejus; sed unusquisque Episcopus habet, ut sphaeram limitatam suæ jurisdictionis, territorium suum, seu diocesim, ergo extra illam non obligat. Unde etiam concluditur differentia in ordine ad personas; nam ad servanda universalis festa tenentur omnes fideles totius mundi, et ubicumque existant; ad servanda autem festa particularia tantum obligantur illi homines, qui intra locum talis territorii continentur. Et hoc sensu dictum est in dicto cap. 1, has festivitates solum esse indicendas *circummorantibus*, id est intra terminos diocesis, vel loci pro quo festum indicitur; interdum enim solum pro uno oppido vel civitate jubetur. Sed de hac obligatione plura in sequentibus tractanda sunt.

CAPUT XII.

AN POTESTAS LAICA POSSIT OBSERVATIONEM ALIQUJUS DIEI FESTI PRÆCIPERE SINE EPISCOPI AUCTORITATE.

1. *Ratio dubitandi.* — Ratio dubitandi esse potest, quia princeps sæcularis subditis suis præcipere potest ut aliquo die operibus abstineant, et festum diem agant, propter diem natalis sui, vel propter insignem victoriam, aut aliam rationabilem causam. Dices posse quidem hoc præcipere per modum politici honoris, non per modum cultus religiosi; sic enim feriæ temporum propter temporales utilitates interdum introducuntur. Sed contra, quia potestas sæcularis potest præcipere actus religionis, sicut potest præcipere actus aliarum virtutum justitiæ, temperantiæ, fortitudinis; cur enim non poterit? Hoc enim naturale est, et reipublicæ conveniens; ergo potest præcipere observationem festi alicujus, etiam intuitu religionis, ut ad gratiarum actionem Deo faciendam; et consequenter potest etiam præcipere, non solum vacare ab operibus aliquo die, sed etiam opera religionis exercere, ut audire missam, et hujusmodi: potest ergo festum aliquod instituere et præcipere. Et confirmatur primo, quia unusquisque Christianus potest se voto obligare ad diem aliquem observandum tanquam festivum; ergo et rex potest hoc præcipere subditis, quia votum est veluti lex privata, quam sibi potest vovens imponere in materia religionis; non est autem minus potens voluntas regis ad præcipiendum subditis, quam unusquisque ad sibi legem imponendam; eo vel maxime, quod sicut potest privata persona vovere festivitatem aliquam, ita potest totus populus, seu tota respublica illam vovere; possunt ergo sibi legem imponere in religiosa materia, licet ipsi laici sint; ergo etiam rex vel princeps id poterit. Tandem consuetudo laicorum potest festum diem introducere; ergo et lex principis laici, nam hæc cum proportionem æquiparantur: atque huic parti favere videntur multæ leges Cod., tit. de Feriis, ubi imperatores de diebus festivis, et de modo quo servandi sunt, multa disponunt.

2. *Negativa pars approbatur.* — Nihilominus dicendum est, potestatem hanc indicendi et præcipiendi dies festos, et cultui divino dicatos, esse proprie spirituales, seu ecclesiasticas, et ita ad solos Ecclesiæ pastores perti-

nere, ideoque sine illorum consensu non posse principes vel communitates laicas festorum observationem præcipere. Ita sensit Panormitanus, in c. 2 de Feriis, n. 2; Sylvest., verb. *Dominica*, n. 2; Anton., 2 part., tit. 9, c. 7, § 1, et est clara et communis. Sumiturque ex generali illo principio juris, quod laici in spiritualibus nullam habent præcipiendi auctoritatem, c. *Cum laicis*, de Rebus Ecclesiæ non alien., c. *Decernimus*, de Judic., et cap. *Bene quidem*, cum tota d. 86, et similibus: nam festorum observatio, ad publicum Deum cultum ordinata, inter spiritualia continetur, nam directe et immediate ordinatur ad bonum animæ, et ad sacra pertinet; ergo. Deinde potest speciale argumentum sumi a simili ex cap. ult. de Reb. Eccles. non alien.; ibi enim habetur non posse potestates laicas de mortuariis disponere, id est, leges ferre circa funera defunctorum, et modum vel circumstantias in eis servandas, quia illa omnia sunt annexa rei spirituali, et concernunt divinum cultum et bonum animæ, ut ibi Doctores adnotant, et cap. *Ecclesia S. Mariæ*, de Constitution. Ergo eadem ratione non potest laica potestas disponere de observatione festorum, quæ magis directe ordinantur ad divinum cultum, et animarum profectum. Et confirmatur, quia alias si sæcularis princeps posset festa præcipere per se, et sine consensu Episcopi, posset etiam prohibere; nam est eadem ratio: consequens autem est contra debitum ordinem Ecclesiæ; nam laica potestas debet esse subordinata Ecclesiæ in spiritualibus, et in omnibus quæ ab illa ordinantur; alias sequerentur schismata et divisiones in Ecclesia, vel spiritualia impedirentur per dispositionem laicorum. Ita res est clara et communis.

3. *Respondetur argumentis.* — Ad argumentum ergo bene ibi responsum est, posse principes sæculares interdum præcipere subditis feriari a laboribus vel mechanicis operibus ad civilem honorem, vel ostensionem lætitiæ, vel ad commodam gubernationem in ordine ad requiem, et salutem corporum, vel in ordine ad collectionem fructuum, et similia, ut constat ex titulo de Feriis, Cod., et ff. Tamen in ordine ad religiosum cultum, non pertinet hæc cura ad temporalem principem. Quod si aliquando rex judicaverit occurrere rationem aliquam sufficientem ad instituendum aliquod festum, debet per Ecclesiæ prælatos competentes id procurare, qui semper ejus desiderio satisfaciunt, prout res postulaverit. Et ad replicam in contrarium, respon-

deo finem religionis esse altiore quam sit finis potestatis secularis; nam hic sistit in conservanda externa pace, et justitia reipublicæ, nec attingit opera religionis, nisi quatenus ad illum finem conferunt; nam alia ratione non cadunt sub laicam potestatem, sicut nec jejunia, vel similia virtutum opera. At perfecta religio primario tendit in Deum, et ad illius cultum ordinat ipsam pacem, et externam reipublicæ conservationem, et ideo materia divini cultus et religionis ad superiorem potestatem spectat, præsertim in lege gratiæ, in qua hæc potestates per Christum distinctæ sunt, et perfecto modo subordinatæ. Hac ergo ratione, non pertinet nunc ad civilem potestatem leges condere in materia religionis, quia debent fieri præcipue in ordine ad salutem animarum, et ad divinum cultum secundum se spectatum. Quod si aliquando fuerit conveniens spiritualia præcipere in ordine ad temporalia, id debent facere principes per superiorem potestatem, quæ possit illa omnia ad superiorem finem ordinare, et per altiora principia regulare. Ut, si expedit publicam processionem facere ad obtinendum a Deo temporale beneficium salutis, victoriæ, aut fructus terræ, non potest princeps secularis immediate illam præcipere, sed petere a pastore Ecclesiæ, ut illam indicat. Idem est in jejuniis et similibus. Idem ergo est in festivitatibus servandis.

4. *Satisfit confirmationi.*— Ad primam confirmationem de voto, respondetur non esse similem rationem; nam votum revera non est lex, nec est actus jurisdictionis, sed est promissio Deo facta, cujus materia esse potest euscumque virtutis actus, etiam ipsiusmet religionis; major enim est charitas quam religio, et tamen actus ipsiusmet charitatis possunt esse materia voti, quia potest quis illos Deo promittere, etiamsi mere interiores sint; ita ergo potest actum orandi, vel sacrificandi, et alios actus religionis Deo promittere. Unde non solum potest homo ad plura obligari per proprium votum, quam per legem civilem, verum etiam ad plura, quam per legem ecclesiasticam, ut patet de operibus consiliorum, et de actibus internis; nulla est ergo illa consecutio. Quapropter etiamsi votum sit totius populi, non obligabit in vi legis, sed tantum in vi promissionis, ideoque tantum obligabit voventes, vel consentientes ipsis, quia obligatio voti est personalis, ut postea videbimus. Ut ergo tale votum publice servetur ex obligatione, ab his qui non voverunt, nec consentire voverunt, necessaria erit prælati ecclesiastici

auctoritas, quæ illis obligationem imponat in vi præcepti.

5. *Sola consuetudo laicorum non potest introducere diem festum.*— Ad id vero, quod de consuetudine attingebatur, dicendum imprimis est, solam consuetudinem laicorum non posse propriam obligationem diei festi introducere, quia cum observatio diei festi communis esse debeat clericis et laicis, et specialiori modo ad clericum pertineat, non potest sola consuetudo laicorum legem universalem introducere, nec clericos obligare, juxta communem doctrinam de consuetudine. Deinde, quod caput est, nec totius populi et cleri consuetudo potest obligare in vi legis, nisi Episcopi consensus, expressus vel tacitus, accedat. Ratio est, quia consuetudo non habet vim inducendi obligationem legis, nisi includat consensum et voluntatem ejus, qui posset expresse talem legem ferre, ut ex materia de legibus suppono; atqui sine voluntate Episcopi non potest hæc lex de observatione expresse ferri, ut dictum est; ergo nec consuetudine. Oportet ergo consuetudinem esse notam Episcopo, et ab eo esse vel expresse vel tacite approbatam, et ita cessat objectio. Oportet tamen in hoc actu servandi diem aliquem ut festum, duo distinguere: unum est facere id in quo cuius talis diei positus est, ut sunt, verbi gratia, audire missam, cessare ab operibus; aliud est facere hoc ex obligatione ab alio imposita, et non tantum ex devotione: dico autem *ab alio imposita*, ut excludam obligationem voti. Potest ergo interdum approbare Episcopus actum illum ex devotione factum, non habendo voluntatem imponendi obligationem, nec approbando illam; et tunc non sufficit consuetudo inducere obligationem præcepti, quia sine voluntate obligandi ejus qui potestatem habet obligandi, nulla est lex, cum vera lex debeat esse signum illius voluntatis; hic autem sine voluntate ecclesiastici prælati voluntas totius populi non sufficit hanc obligationem imponere, ut dictum est; oportet ergo ut prælatus approbet actum ut ex obligatione factum, seu, quod idem est, ut approbet obligationem; et hinc valde difficile est discernere, quando talis consuetudo sit introducta ut obligatoria, quando vero in vi tantum devotionis; existimoque vix posse discerni, nisi interveniat vel expressa declaratio Episcopi, vel factum aliquod indicans talem voluntatem, ut si puniri faciat eos qui festum non custodiunt, vel quid simile. Videtur etiam sufficere communis existimatio totius civitatis aut diocesis, quam non igno-

rat Episcopus, et non corrigit, sed tacite approbat.

6. *Leges Codicis quomodo intelligendæ.*— Ad ultimam partem de legibus Codicis, meminimus me aliis locis latius dixisse, illas leges Codicis, quæ in rebus ecclesiasticis disponunt, vel non factas esse auctoritate imperatorum tantum, sed ex consensu, vel petitione Summorum Pontificum; vel, si aliter factæ sunt, per ignorantiam, vel potentiam, usurpando jurisdictionem, non habere vim legum. Verumtamen de illis legibus in particulari, quæ de sacris feriis loquuntur, dici potest in eis non ferri leges de observatione festorum, sed, suppositis ecclesiasticis legibus præcipientibus talia festa religiose observari, imperatores christianos, tanquam Ecclesiæ protectores et defensores, suis legibus imponere pœnas contra legum ecclesiasticarum transgressores: hoc enim non excedit potestatem principum sæcularium, maxime quando tales leges non reprobantur ab Ecclesia, sed tolerantur, et approbantur ut utiles ad disciplinam ecclesiasticam muniendam; sic enim leges civiles ferunt pœnas contra hæreticos, et alios similes, quamvis sæculares iudices illis legibus uti non possint, nisi postquam Ecclesia tulerit sententiam de culpa ad suum forum pertinente, et punitionem ejus brachio sæculari remisit.

7. Quin potius indicant Sylvest. et Anton. supra, posse principem sæcularem sua lege statuere festum sub tali pœna, quam juste a transgressoribus exigat, etiamsi illi culpam non incurrant, eo quod ad principes non spectet festum instituere. Quæ sane videntur repugnantia: nam si princeps non potest talem legem ferre, ergo illa non est lex; ergo non potest princeps juste exigere pœnam ab his qui non servant. Item si nulla intercessit culpa, quomodo potest esse justa pœna? Dicendum ergo est, quando lex civilis cadit super festum ab Ecclesia statutum, et punit transgressores ejus, nunc puram imponere pœnam, licet non obliget ad culpam, quia illam supponit contra superiorem legem; nonnihil vero aggravat illam culpam virtualis quidam contemptus, qui tunc intervenit contra sæcularem principem. Si vero lex civilis præcipiat feriari in die non præcepto ab Ecclesia, tunc sicut non obligat ad cultum religiosum, ita non potest sæcularis iudex juste punire eum, qui diem illum, ut proprium festum, non observat; ut, verbi gratia, quia non audit missam, vel quia privatim et secreto opera servilia exercet. Poterit tamen punire eum qui civilem hono-

rem publicum, qui per talem legem intendi potest, non observaverit. Tunc autem certe transgressores legis non erunt immunes ab omni culpa, non quidem contra religionem, sed contra obedientiam, vel justitiam legalem, aut debitam observantiam, nisi fingamus legem ferri pure pœnalem, quod non repugnat; sed ad præsens nihil refert.

CAPUT XIII.

AN OBLIGENTUR PEREGRINI AD FESTA PATRIÆ SERVANDA.

1. *Utrum absens obligetur legibus patriæ.*— Hæc quæstio generalis esse potest pro materia de legibus, et in materia de jejuniis et aliis tractari solet; tamen etiam hujus loci est propria, et est annexa his quæ proxime diximus. Duo enim dubia inde oriuntur: primum est, an subditi Episcopi extra diocesim existentes teneantur tale festum observare, quando, in loco in quo existunt, non est festum sub præcepto indictum. Loquimur autem de his qui non mutarunt domicilium, sed solum actualem præsentiam, seu existentiam: nam qui domicilium mutat, eo ipso desinit esse subditus, et ideo manifestum est non teneri ad servanda festa propria prioris territorii, seu diocesis aut parochiæ. De alio autem esse potest aliqua ratio dubitandi: nam multi auctores docent obligari aliquem legibus patriæ propriis, etiamsi absens sit, si non mutavit domicilium; unde idem erit in hac lege de servando festo. Tenet autem id Sylvester, verb. *Jejunium*, quæst. 2, dist. 2; et ibi Rosella, n. 16; et Anton., 2 p., titulo sexto, cap. 2, § secundo; Paludanus, 4, d. 15, q. 4, art. 3. Fundamentum esse potest, quia ille semper est membrum illius communitatis, et ideo semper tenetur illi conformari in legum observatione; vel aliter, quia ille est subditus; ergo tenetur obedire præcepto sui prælati ac superioris. Secundo, alias posset quis per fraudem subterfugere onus hujus præcepti; ut, verbi gratia, in loco propinquo terminis territorii, posset quis in initio festi transilire trans territorii solum, ut laborare libere posset; vel certe si festum tantum esset unius oppidi, posset in vicinum ire; vel si in eadem civitate festum solum esset unius parochiæ, ut esse potest, liceret parochianis illius Ecclesiæ transire ad domos alterius parochiæ, et ibi opera servilia facere: hæc autem videntur absurda, quia nemo po-

test per fraudem ab obligatione legis eximi; ergo.

2. *Pars negativa eligitur.* — Nihilominus dicendum est, personas alias subditas, dum extra territorium, id est, diocesim, oppidum, aut parochiam (respective) versantur, non teneri ad hæc festa observanda. Hæc videtur esse communis sententia Doctorum, in c. *Ut animarum*, § *Statuo*, de Constit., in 6, ut notavimus in 5 tomo tertiæ partis, disput. 5, sect. 4. Item in c. *A nobis*, 1, de Sent. excom., ubi Abbas, n. 11, et Felin., n. 6. Et hic alii referuntur. Idem tenet Navarr., in Manual., c. 1, num. quinto, c. 23, n. 120; Covar., 4 Variar., c. 20, n. 8, in fin.; et omnes qui tenent, alienigenas, dum versantur in alieno episcopatu, obligari statutis ejus, ut videbimus dub. seq. Et probatur sufficienter ex c. *Ut animarum*, ubi declaratur non incurrere censuram, per statutum Episcopi latam, qui extra territorium Episcopi agit contra statutum. Cujus decisionis ratio est, quia ille non peccat contra statutum, sed aut nihil peccat, si alias actio vel omissio non erat contra legem divinam, vel naturalem, sed tantum contra humanam: vel si peccat, erit ex alio capite, quia agit, verbi gratia, contra legem naturalem, non quia agat contra statutum, nec quia sit contumax contra obedientiam suo Episcopo debitam, et ideo ejus censuram non incurrit; illa ergo decisio evidenter supponit statutum episcopale non obligare subditos, seu personas diocesis extra diocesim peregrinantes, ut late declaravi in dicta disp. 5, sect. 4 et 5. Et ex ibi dictis multa sumi possunt in hujus sententiæ confirmationem. Et ibi rationes universales declaravimus, quia statutum directe ac per se respicit territorium, et pacem illius, vel communes mores ejus, ut in eo servandi sunt, et ideo non cadit in personas etiam subditas, nisi ut existentes intra territorium. Et ideo in eod. cap. additur ratio: *Quia extra territorium jus dicenti non paretur impune*; nam cum jurisdictio, ut respicit territorium, intra illud limitetur, lex quæ pro territorio fertur, non potest extra illud obligare, quia jam excederet jurisdictionem.

3. *Confirmatur.* — Et confirmatur ex Augustino, epist. 118, et in c. *Illæ*, d. 12, dicente, quod non est contra fidem et bonos mores, honeste observari debere, juxta morem eorum inter quos vivitur: *Et ideo*, inquit, *in sabbatho, si sum Roma, jejuno; si Mediolani, non jejuno*; idemque refert ex sententia Ambrosii. Ergo signum est non teneri aliquem

servare in alio episcopatu festum sui episcopatus. Tota enim hæc doctrina, quæ receptissima est, habet locum in hoc præcepto de observando aliquo particulari festo; nam præceptum illud maxime respicit publicum ritum religiosum in tali loco servandum. Et confirmatur, nam de lege, vel consuetudine privata jejunii, vel abstinentiæ a carnibus, in Lusitania, verbi gratia, pro vigilia S. Antonii, certum est non teneri Lusitanum ad servandam illam, dum in Castella versatur, ubi non est talis consuetudo, ut omnes fatentur, et consuetudo ipsa satis ostendit; ergo idem est in observatione festi particularis: est enim eadem ratio.

4. *Solvitur argumentum.* — Ad rationem ergo dubitandi solutio constat ex dictis; nam lex talis non fertur ad subditos absolute et secundum se spectatos, sed ad subditos præsentis, et existentes in tali loco; vel potius directe fertur ad locum, præcipitque in eo servari tale festum, et ideo non comprehendit absentes, quia non possunt servare festum in tali loco. Ideoque licet alibi illud non servent, non agunt contra obedientiam sui prælati; tum quia non obligantur præcepto ejus; tum etiam quia revera non agunt aliquid contra materiam præcepti, quia non violant festum in loco, in quo observari præcipitur, et ita, eo ipso quod sunt absentes, quasi mutant statum, ratione cujus materia talis præcepti in eis locum non habet. Ad inconvenientiam vero, quæ ibi inferebantur, Navarrus supra expresse illa concedit, et infert tanquam corollaria; ait enim, ex dicto principio inferri, quod operarii, qui ad locandas suas operas, vadunt in alias regiones, non tenentur observare dies festos suorum locorum, ubi ad tempus commorantur, et quod in festis illis, quæ in propria parochia observantur, non peccant, operas suas præstando in aliis parochiis ubi illa festa non servantur, nec posse ob eas rationes puniri juste, etiamsi in vigilia festi, vel etiam in eodem, migrent a loco ubi servatur festum, ad alium ubi non servatur. Nego igitur illa esse inconvenientiam, quia in nullo illorum casuum agitur contra id quod præceptum jubet, quod solum est, ut præceptum in tali loco non violatur; nunquam enim in illo loco violatur; et licet præcipiat ut servetur in tali loco, non tamen præcipit ibi assistere ad celebrandum illud. Quocirca ibi non intervenit propria fraus, aut dolus, sed fuga quædam (ut sic dicam) obligationis præcepti, quæ tamen contra præceptum non est, et ita licet per se non sit bona,

non est mala, sed erit bona, vel mala aliunde pro ratione finis, aut causæ, propter quam fit.

5. *Navarri limitatio in missa audienda.* — Addit vero Navarrus in hoc limitationem circa missæ auditionem, dicens, nisi dies festus inveniat incolam in loco proprio ubi festum servatur, quam Summistæ posteriores secuti sunt, ut videre licet in Lud. Lop., 1 p. Instruct., c. 25, § *Nec peccat*; Sairo, libr. 7, in cap. 3, n. 12; Manuele, in Sum., 1 p., c. 122; et Emanuele Sa, in sua Sum. Sed de hoc dicemus commodius infra, c. 15, in fine.

CAPUT XIV.

AN OBLIGENTUR PEREGRINI AD OBSERVANDA FESTA LOCI IN QUO VERSANTUR.

1. Hoc est secundum dubium superiori affine; videntur enim hi peregrini ad hoc non teneri, quia non sunt subditi, et lex non obligat, nisi subditi ejus qui legem tulit. Nec vero sola præsentia in tali loco facit subditos, quia illi non mutarunt domicilium, nec desierunt esse subditi alterius Episcopi. Unde confirmatur, quia soli perpetui habitatores obligantur legibus civitatis, argum. leg. *Debitor*, ff. de Pignor.; ergo similiter in proposito. Confirmatur secundo ex leg. *Hæres*, § *Proinde*, ff. de Judic., ubi dicitur, peregrinum, eo quod in transitu emat aut vendat, non comparare forum alicubi, nisi ibi ex proposito et modo stabili ad negotiandum commoretur; et redditur ratio, *quia durissimum est, quotquot locis quis navigans, vel iter faciens, delatus est, tot locis se defendat*. Ergo similiter in præsentia non obligatur quis ad servandum loci festum, eo quod ibi casu inveniatur statim discessurus, quia durissimum est tot statutis et consuetudinibus obligari, quot sunt loca quæ in peregrinando mutat. Neque valet argumentum quod ex puncto præcedenti sumi potest, quasi a commutata proportione, scilicet, nam si quis eximitur ab obligatione legis sui territorii, quia est absens, ergo e contrario obligabitur legibus alterius territorii cui fit præsens: non est enim similis ratio, quia ad obligationem duo requiruntur, scilicet, et subjectio et materia præcepti: in priori autem casu, licet subjectio non desit, deest materia præcepti, quæ per absentiam mutatur et tollitur, ut declaravi: in præsentia vero casu semper deest subjectio, licet materia præcepti intercedere videatur, et ideo non oritur obligatio; nam ad

excusandum, defectus unius conditionis ad obligationem necessariæ sufficit; ad obligationem vero necesse est ut omnes conveniant et nulla deficiat.

2. *Prima sententia.* — In hac re varie loquuntur Doctores. Prima ergo sententia esse potest, absolute negans advenas obligari legibus loci in quo morantur, nisi perpetuo habitaturi illuc accedant. Ita sentit Glossa, in cap. *Quæ contra*, dist. 8, verb. *Aut peregrini*. Quærit enim an peregrini vel scholares obligentur dictis legibus, et prius ex illo textu et aliis argumentatur pro parte affirmativa; postea vero in contrarium objicit leges a nobis allegatas, quibus concludi videtur, solos perpetuos habitatores obligari legibus civitatis, et nihil respondet, unde videtur hoc sentire: et cum in quæstione posuisset tam peregrinos quam scholares, videtur indistincte loqui de omnibus extraneis, sive parum, sive diu ibi maneant. Idem sentit Glossa in cap. *Illæ*, dict. 12, verb. *Veneris*. Nam, licet dicat, *referre, an sint moraturi, vel cito recessuri*, tamen remittit se ad dicta in priori Glossa; et ita in eodem sensu videtur intelligere distinctionem, ut soli illi dicantur esse moraturi, qui ibi perpetuo mansuri accedunt. Et ita plane sentit Archidiaconus, d. c. *Illæ*, verb. *Serva*, referens Hostiens.; Palud., 4, dist. 15, quæst. 4, art. 3, num. 24, et ibi Palac., disp. 8, § *At vero*; Ledesma, 2 part. Quarti, quæst. 17, art. 3, § *Tertio dico*; indicat Sylv., verb. *Jejunium*, quæst. 2, dum ait: *Si veniunt animo habitandi*; idem Rosella, eodem verbo, num. 19; Medina, Cod. de Jejunio, quæst. *Quando necesse est jejunare*; et Turrecremata, in dicto cap. *Quæ contra*, n. 8, qui etiam ait: *Nisi velint ibi habitare*; idem in dicto cap. *Illæ*. Hæc vero sententia non potest convenienti ratione defendi, et ideo non censeo illam practice probabilem; nec enim sufficit multitudo auctorum sine ratione aut fundamento probabili, maxime in re, quæ multum potest vergere contra bonos mores. Quis enim dicat scholares Conimbricenses, qui per magnam anni partem ibi morantur, non teneri ad audiendam missam in diebus festis propriis illius episcopatus? Profecto est contra communem sensum, et contra omnem bonam gubernationem; est etiam contra rationem, ut statim videbimus.

3. *Secunda sententia.* — Propterea est secunda opinio, quæ præcedentem moderatur, distinguitque inter habitationem perpetuam, et transeuntem præsentiam, et diurnam ha-